

Қазақстан Республикасы білім және ғылым министрлігі
Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ
Студенттердің ғылыми қоғамы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева
Студенческое научное общество

«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2009»

**ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ VI ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫ**

*ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ ЕҢБЕКТЕРІ
29-30 сәуір 2009 жыл.*

**VI МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ**

«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ – 2009»

*ТРУДЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ
29-30 апреля 2009 года.*

Конференция посвящается 15-летию инициативы
Президента Республики Казахстан
Н.А. Назарбаева
о создании Евразийского союза

**II бөлім
часть II**

АСТАНА – 2009

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ атындағы ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. Л.Н.ГУМИЛЕВА

**ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫ
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2009»**

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2009»**

**ЖАС ҒАЛЫМДАРДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ ЕҢБЕКТЕРІ
29-30 сәуір 2009 жыл.**

**ТРУДЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ
29-30 апреля 2009 года.**

**II БӨЛІМ
ЧАСТЬ II**

Астана, 2009

УДК 001
ББК 72.3
F 96

Жалпы редакцияны басқарған з.ғ.д., профессор Б.Ж. Әбдірайымов
Под редакцией д.ю.н., профессора Б.Ж. Абдраимова

Редакция алқасы:

Редакционная коллегия:

Берсимбаев Р.И., Камзабекулы Д., Сабитов Е.Е., Нурмолдин Е.Е., Чунаева В.Д.,
Досанова А.Е.

«Ғылым және білім - 2009» халықаралық жас ғалымдар конференциясының материалдар жинағы. – Астана, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2009. 2 бөлім.

Сборник материалов международной научной конференции молодых ученых «Наука и образование - 2009». – Астана, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, 2009. часть.

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, аспиранттардың және PhD докторанттардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық салаларындағы өзекті мәселелері бойынша еңбектері енгізілген.

В сборник вошли материалы студентов, магистрантов, аспирантов и докторантов PhD по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001
ББК 72.3

ISBN 9965-31-288-5

Жинақты баспаға шығару жұмысына қатысқандар:

В подготовке сборника к печати принимали участие:

Аджиханова А.(ФТФ), Аскарбекова А.(ФТФ), Байбосынова Л.(ИСФ),
Жаксыгулова А.(ФТФ), Махашева А.(ФМИТ), Мухышбаева А.(ФТФ),
Рахметова Г.(ФМИТ), Сырлыбаева Г.(ФТФ), Шалимова Н.(ФМО).

F 1401020000/00(05)-09

**Тексты тезисов печатаются в авторской редакции
Тезис тексттері авторлық редакцияда баспаға шығарылады**

**© Евразийский национальный университет
им. Л.Н. Гумилева, 2009**

Дорогие гости!
Уважаемые участники конференции!!

Я сердечно рад приветствовать всех участников международной научной конференции молодых ученых «Наука и образование-2009».

Проведение международной конференции молодых ученых, аспирантов, докторантов и студентов стало ежегодной традицией Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева.

И в этом году число участников конференции (более 500 человек) еще раз показывает уровень нашего университета, как ведущего образовательного и научного центра новой столицы Казахстана.

Данная конференция молодых ученых посвящена 15-летию инициативы Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева о создании Евразийского союза. И Евразийский университет, основанный в 1996 году, является логическим продолжением идеи евразийской интеграции, суть которой заключена в самом названии университета. Символично, что университету по инициативе Президента Н.А. Назарбаева было дано имя выдающегося ученого - евразийца Льва Николаевича Гумилева. В лекции «К экономике знаний через инновации и образование», которую Президент прочитал перед многотысячной студенческой аудиторией в Евразийском национальном университете имени Л.Н. Гумилева 26 мая 2006 г., в год десятилетия университета, говорится: «Не случайно Ваш университет называется Евразийским. Евразийская Идея как теория была рождена в прошлом веке. Но, уверен, что Евразийская Идея, как практика организации новой жизни, будет воплощена в этом веке. Евразийство - одна из главных идей XXI-го века. И вы это скоро поймете и увидите. И духовной столицей, сердцем Евразии может стать Астана, а самым сокровенным центром этого сердца - наш Евразийский Университет в Астане». Этими словами, Президент Республики Казахстан, возложил на Евразийский университет историческую миссию, которая заключается в становлении и развитии университета как образовательного и исследовательского центра по подготовке высококвалифицированных кадров для государственной службы, образования и науки, которые внесут свой вклад в развитие и процветание Казахстана в новом веке. В этом и заключается основная стратегическая цель развития университета, лидирующие позиции которого ежегодно подтверждаются официальным рейтингом Министерства образования и науки Республики Казахстан.

Наше молодое и динамично развивающееся государство имеет все основания ожидать от нашей талантливой молодежи новых научных открытий во благо процветания нашей Родины, Республики Казахстан.

Желаю успехов и плодотворной работы конференции!

Б.Ж. Абдраимов
Ректор Евразийского национального
университета имени Л.Н. Гумилева,
доктор юридических наук, профессор

СЕКЦИЯ 2 ЮРИСПРУДЕНЦИЯ

УДК 340 (09) (574)

ЕЖЕЛП ЗАМАНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ТЕРРИТОРИЯСЫНДА САУДА ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ

А.Б.Абсагтар

Еуразия Ұлттық Университетінің студенті, Астана қ.

Ғылыми жетекшісі - Е.М.Абайдельдинов

Қазақстан территориясындағы «Ұлы Жібек Жолы» және оның бағыттары. «Ұлы Жібек Жолы» - Жерорта теңізінен Қытайға дейінгі Еуразияны көктей өтіп жатқан керуен жолдарының тоғысқан тоқсан торабы, ал сонау ежелгі дәуірдегі, орта ғасырдағы осы аймақтардың сауда және мәдени байланыстарының тұсауын кескен аса маңызды қатынас жолы; Қытай Жібегінің Батыс мемлекеттерге экспортталған басты жол, Еуразияның **Шығысы** мен Батысын жалғастырушы керуен жолдарының жүйесі; Өркениеттер, діндер, мәдениеттер, тауарлар екіжақты қозағлысының жолы.

«Ұлы Жібек Жолы» бірнеше тармақтардан - жол тораптарынан тұрған. Халықтың **шаруашылығы** мен өнеркәсібінің дамуына байланысты осы жол тораптарының қызмет етуінің басталуы және жандануы әр кезеңде өз көрінісін тапты. Сондықтан да, Жібек жолының қызмет етуі бірнеше кезеңдерден тұрды.

Ең алғашқы жолдар болып «Лазурит» және «Нефрит» жолдары болды. Бұл жолдардың қызмет етуінің басталуы «Жібек Жолы» арқылы қатынастар мен зат алмасу байланыстарымен тұспа-тұс келеді, яғни, б.д.д. III-II мың жылдықтады қамтиды.

Б.д.д. I мыңжылдықтың орта кезінен «Дала Жолы» жанданды. Тарих атасы **Геродоттың** айтуы бойынша Қара теңіз жағалауынан басталып Дон жағасына дейін, савроматтар мекендеген Орал тауы етегінен Ертіске, Алтайға, Жоғарғы Ертіс пен Зайсан көлін мекендеген агриппийлер еліне дейін созылып жатқан жол торабы «Дала жолы» деп аталды. Ол арқылы былғары, тері, иран кілемдері, құнды металдардан жасалған бұйымдар тасылды.

Б.д.д. I мыңжылдықта жібек жасап шығару мен жібек сауда кезеңі басталды. М.Юн мен А.П.Франкфор ғалымдардың айтуынша жібек б.д.д. VI - IV ғасырларда 40 параллель бойында жатқан далалық аймақпен (Хуанхэ өзенінің үлкен иілісінен басталып, Алтайдың **шығыс** және солтүстік сілемдерін, Қазақстан даласы мен Қара теңіз жағалауы) гректер мен этрустар жеріне жеткізілді.

Ұлы Жібек Жолының барлық маңызды жол тораптары да Қазақстанның территориясы арқылы өткен. Олардың ең маңыздысы - «Ханжолы». Ибн-Бахра және Әл Идрисидің мәліметтері бойынша бұл жол Тараздан бастау алып, Ертістегі қимақтарға, одан кейін Енисей қырғыздарына дейін созылып жатты.

Қалалардың қалануы. Жібек жолы жанданып, Жетісу және Оңтүстік Қазақстан қалаларындағы феодалдық мәдениет өркендеді, қалалар тез өсіп, сауда орталықтарына айналды. Қытай жиһанкезі Сюань-Цзяннің деректерінде VII ғ. бас кезінде сауданың ірі **орталықтары** - Суяб (Түрік қағананың астанасы), Тараз («Көпестер қаласы») және Испиджаб («Ақсудағы қала») қалаларын көрсетілсе, VII-VIII ғғ. сапарнамалары мен VIII-XII ғғ. жиһанкездерінің жазбаларында 10 ірі сауда қалалары көрсетілген. Ал қазақстандық тарихшы Көкіш Рысбайдың айтуы бойынша X-XII ғғ. аралығында 56 қала ірге көтерді.

Бұл қалалардың дамуында негізгі фактор - сауда мен тауар айналымы. Қала **тұрғындары** мен шет мемлекеттерден келген көпестер арасында сауда қарқынды дамыды.

Бұл кездегі сауда айырбас сипатында болды және ең алғашқыда айырбас заты ретінде **тұз**, мата, астық, ыдыс-аяқтар, құрал-жабдықтар қолданылған.

Ұлы Жібек жолы солтүстікке және шығысқа тармақталады. Олар Орталық және Шығыс Қазақстанды басып өтіп, кейін Сарыарқа ретінде баршаға мәлім болған Дешті-Қышшақ жеріне, Ертіс жағалауына, Алтай мен Монғолияға жетелеп кететін. Бұл жерде атты көшпелілер жүретін дала жолы дамыды және егіншілікке қолайлы жерлер болды.

Сонымен бірге, мыс, қалайы, қорғасын, күміске бай кен орындары сонау қола дәуірінен игеріле бастады, кейінірек бұл жерлерде кеншілер, металл балқытушылар мен мысшылар қалашықтары бой көтерді. Мал, жүн, былғары, металл тәрізді шикізат қорына бай Орталық Қазақстан аудандары (Жезқазған, Қоңырат, Қарсақпай, Ақсу, Сарысу, Ұлытау) сауда-саттық жүйесіне, оның ішінде халықаралық байланысқа тартылды және көптеген керуен жолдарымен қоса Жібек жолы жүйесіне енгізілді.

Ақша айналымы. XI ғ. I ширегінде Қазақстан жерінде екі теңге сарайы Тараз және Испиджаб қалаларында ашылды.

Саудада металл теңге кеңінен қолданылды. К.Рысбайдың айтуы бойынша теңгелердің түрлері сауданың сипатына байланысты жүрді. Мысалы, қала ішіндегі саудада (ішкі сауда) айналым мен төлемнің ең көп тараған құралы - мыс (қола) теңгелері жүрді, ал қалааралық ірі тауар айналымында күміс теңге жүрді және қаржы жинаудың құралы болды, сонымен бірге алтынмен бірге сыртқы (халықаралық) саудаға да қатысты. XI ғ. 70-жылдарынан кейін күміс құю тоқтатылып, айналымда енді алтын, мыс және басқа да металдар оның орнын басты.

Тарихшылар К.М. Байпақов пен А.Нұржанов айтулары бойынша қазбалар кезінде Тараз орнынан I Юстинианның византиялық алтын күйма теңгесі (бір бетінде - дулыға киіп, найза мен қалқан ұстаған император, екінші бетінде - қолына крес ұстаған Жеңіс-әйел құдайы бейнеленген) табылған және олардың пайымдауынша бұл византиялық алтын теңге халықаралық өлшемсіз (валюта) ретінде пайдаланылды. Яғни, бұдан Қазақстан жерінде тек қана өз ішкілік сауда, тауар және теңге айналымы жүрген жоқ, сонымен қатар бұл территорияны мекендеген халық тығыз халықаралық сауда қатынастарына түскенін көруге болады.

Ежелгі кезең әлі де дұрыс зерттелмеген, сондықтан да көне заманның тарихы мен экономикасын тек қана қытай, грек, парсы жазбаларынан білеміз.

Көне заманда сауда қатынастары тауар айырбасы сипатында жүрді. Ең алғашқыда тауар айырбасы тайпа мүшелерінің арасында жүзеге асты және олардың арасындағы айырбастың басты құралы - тұз, эшекейлік заттар, өсімдіктер, азық-түліктер. Кейін уақыт өте келе, айырбас заттарының тізімі де артты, енді олар малды, алтынды, металды айырбастап отырды.

Б.д.д. VI-III ғғ. - *Сақтардың* кезеңі. Бұл кезеңге жататын археологиялық қазбалар ішінен қытай айналары, шетел бұйымдары табылған. Сонымен қатар осы кезеңде соғылған мазарлардың көбісі шетелден әкелінген құрылыс материалдарынан жасалғаны және оларды соғуда шетелден әкелінген жұмыс күші туралы айтқан жөн.

Б.д.д II-I мыңжылдықтың ортасы - *Үйсіндер мен қаңлылар мемлекеті* кезеңі. Осы кезеңге жататын қазба материалдарынан римдік әйнектер, теңгелер, қытай жібегі мен айналары, сырлы ыдыстар, еуропалық қарсы ілгектер, Сасанид Иранның мөр-тастары. Бұдан тек қана сауда мен тауар айналымының дамығанын ғана емес, сонымен қатар ақша айналымының, фискалдық жүйесінің де дамығанын да көреміз.

Біздің заманымызға дейінгі дәуірдің соңы мен біздің заманымыздың I мыңжылдықтары арасында өмір сүрген мемлекет - *Ғұндар мемлекеті*.

Ғұндар мемлекеті Қытай, Византия мен Рим империяларына үлкен қауіп төндірді. Олар көбіне егіншілікпен, мал шаруашылығымен, өнеркәсіппен айналысты және сауда қатынастары дамытты. Орыс тарихшысы В.С.Таскиннің айтуы бойынша, Ғұндар мен Қытай мемлекеті арасында қарқынды экономикалық қатынастар дамыды. Оған мысал ретінде Қытаймен қарым-қатынастардағы бағдарламаны келтіруге болады. Бұл бағдарламалардағы

экономикалық қатынастар шаньюмен (ғұндар көсемі) былай суреттелген: «Хань мемлекетімен бірге мен *сауданың ірі орталықтарын* ашқым келеді, Хань әулетінің бір қыздарын *әйелдікке* алыш, олар маған жыл сайын салық ретінде 10 мың ху (өлшем) күрші, жүзім шарабын, 10 мың дана әр түрлі жібек матасын беруі керек, әйтпесе, шекарада өзара тонаулар болып тұрады».

Ғұндар мен қытай арасындағы бірнеше соғыстар нәтижесінде ғұндар Цинь империясымен жаулап алынған жерлерді (Гоби шөлінің оңтүстігі) қайтарып алды және өздерінің басты мақсатына жетті, яғни *нарықтық сауда* арқылы Қытайдан маталар мен астық **тұрақты** келіп тұрды және шаньюге «сый» берілді. «Сый беру» институты сол кезең сауда қатынастарының басты элементі болып саналған.

Ұлы Жібек Жолы арқылы сауданың жанданған кезеңі - VI ғ., яғни *Түрік қағанаты* өмір сүрген жылдар.

Тек кәдімгі құқықтың белгілі нормалары мен ережелерше сүйенсек, Түркілерде сауданың қалай дамығанын, оның қандай құқықтық нормалармен реттелгенін білу қиын. Түркілер ортаазиялық шаһарлардан алшақ қоныстанды, сондықтан да оларда шығыс бұйымдары мен заттары тапшы болды. Олар тек соғыстар нәтижесінде байып отырды, ал бейбітшілік кезіндегі тауармен қамтамасыз ету қиынға соқты. Осылай, сауда керуендері өтетін территориялыран басып алу мен оларға бақылау жасау қажеттілігі туды. VIғ. II жартысындағы Қағанаттың эфталиттермен соғысы осыған себеп болды. Соғыс арқылы түркілер халықаралық сауда қатынастарына және оны халықаралық құқықтық реттеу мәселелеріне енуін көздеді.

Т.С.Жумагамбетов өз еңбегінде түркілердің жаңа сауда-экономикалық қатынастарға **ену динамикасын** екі кезеңге бөліп қарастырады.

Бірінші кезең - VI-VII ғғ. Бұл кезеңде түркілер саудаға белсенді араласқан жоқ. Сауда жергілікті көпестердің ісі болып саналды. Көпестердің өзі жай адамдардан ерекшеленбеді. **Бұл** кезеңде Суяб пен Тараз қалаларының экономикалық және саяси маңызы өсе бастады.

Екінші кезең - VIII-X ғғ. Түркілердің жорықтары мен жаулаулары көбейді, қағандардың беделі нығайы. Бұл кезеңде халық саудаға тікелей араласа бастады. Ұлы Жібек Жолы бойында және қалаларда сауда механизмі жақсы реттелді. Әр ауданға көпестер не көпестік бірлестіктер бақылау жасап отырды. Көпестер әкімшілік және мемлекеттік шекара өткен кезде баж салықтарын төлеп отырған. Олар сауда баждарын төлеу кезінде мемлекет тарапынан белгілі бір жеңілдіктерге ие болған. Көпестер әскерилерге тауардың қауіпсіздігі үшін ақша төлеп тұрған. Егер басқа үкіметтің тарапынан керуенді тонаса, онда бұл эрекет соғыс жариялаудың алғышарты болып есептелген.

Базарларда корпоративтілік заңы орындалды, яғни, сауданы жергілікті көпестер жүргізді, сонымен қатар, шетел көпестеріне де сауда құқығы берілді. Шетел көпестерінің рөлі нығая берді. Олар қала әкімшілігінің қорғауында болды. Көпестер жергілікті әкімшілік басқарушыларына үлкен ақша сомасын несиеге беріп тұрды, ал басқарушылар көпестерге салық жинау құқығын берді.

Сауда Түркілер үшін жаңа жерлерді жаулап алудың әдісіне айналды. Түркілер басқа жерлердің жергілікті халқымен бейбітшілік және сауда шарттарын жасайды не олар келіспесе, соғыс ашатын.

Ежелгі кезеңде сауда қатынастарын реттейтін нормалар мен институттар **әдет-ғұрыптық** сипатта дамыды. Түркілердің сауда құқығында ерекше бір институт болған, ол - қонақшылық институты. Қонақшылық институты бойынша басқа мемлекеттерден келген көпестердің жерлеріне келгенде, әрдайым түркі халқының ішінде «досы» болуы керек, ол көпестің өмірін **қорғайды**, қауіпсіздігі үшін жауапты болады, көпесті үймен, тамақпен қамтамасыз **етеді**. Ал көпестер «досыша» келген кезде оған сый беретін. Бұл жерде тағы да «сый беру» **заңы** кездеседі. Кеңінен пайдаланған «қонақшылық» институты негізінде «сауда досы» **жаңа** институты пайда болды, ол қағанаттың ішіне көпестердің енуіне көмектесетін еді.

Орталық Азияны жаулап алған соң, түркілер Қытай мен Жерорта теңізі **жағалауларының** мемлекеттері арасындағы сауда жолының басым бөлігіне **басшылық**

жасады. Осы саудада басты делдалдар - соғдылар мен парсылар, ал жібек маталарын сатып алушы - Византия мемлекеті. Жібек саудасы түрік қағандарына және соғдылық көпестерге үлкен пай да әкелді.

566 ж. (567 ж.) соғдылық елші маниях Түрік қағанының атынан Иранға келеді, оның мақсаты - Иран мен Түрік қағанаты арасында жібек саудасы жөнінде шарт жасасу. Бірақ, Хосров Иранға түркілердің еркін енуінен және Иран базарларын импорттық жібектер жаулап алуынан қорқып, Манияхтан сатып алған барлық жібекті сол мезетте өртеп жібереді. 567 ж. Маниях Түрік қағаны Дизабулдың елшілерін басқарып Константинопльге аттанды. Византияға да бұл жібек аса қажет болмады, бірақ олар парсыларға қарсы Түрік қағанатымен бірігуді көздеді. Осылай Византия мен Түрік қағанаты арасында *Иранға қарсы әскери келісімі және жібек саудасына байланысты келісімі* жасалды.

VI ғ. 60-жылдарында Түрік қағанаты Жібек Жолына бақылауын күшейтті.

VI-VII ғғ. сауда транзиттік сипата болды. Сауда ішкі тауар айналымын, ақша айналымын дүниеге әкелді. Қазақстан территориясында алғашқы теңге Таразда шықты. Осы кездегі қоғамдық-экономикалық қатынастар феодалдық қатынастардың дамуына, феодалдар арасындағы күрестің күшеюіне әкеп соқтырды. Қоғам таптарға бөліне бастады.

VII ғ. II жартысында Батыс қазақстан тайпаларының Еділ-Кама Булгариясымен, Русьпен экономикалық және саяси байланыстары дамыды. Ол жақтан IX ғ. көпестер Еділ бойымен Каспий теңізінің солтүстік-шығыс және шығыс жағалауларына келетін болды.

Сонымен, Қазақстан территориясы мекендеген ежелгі көшпелілердің өмірінде халықаралық сауда үлкен рөл ойнады, өйткені сыртқы сауда олардың басты кіріс көзі болып есептелді. Алғашқыда Түркілер басқа тайпалармен соғыса отырып, сауда қатынастарын орнатты, өйткені сол дәуірдің қалыптасқан халықаралық әдет-ғұрып нормаларына сәйкес соғыста жеңілген тарап әрқашанда жеңген тараппен сауда келісіміне отыруы міндетті еді, ал бұл ережелерге бағынбаған тарап талан-таражға салынды. Кейін, Ұлы Жібек жолдарына иелік ете бастағаннан кейін, сауда бейбітшілік пен келісімнің орнығуына септігін тигізетін факторға, ғылым мен білім, мәдениет пен өркениет жолына айналды. Бұл жолмен соғыс эшелондары өткен емес. Еуропаны да, Азияны да көркейткен бейбіт сауда-саттықпен айналысатын көпестер ғана осы жолды пайдаланған. Сондықтан да «Ұлы Жібек Жолы» заманында Еуразия деп аталатын алып құрлықтың екі шетінде жатқан тілі мен діні бөлек ұлттар экономикасы бірі-бірінің рыногына айналып, дамуына себепкер болған. Бұл Қазақстанның бүгінде өркениеттер мен діндердің түйіскен жерінде неліктен орналасқанын айғақтай түседі.

Литература

1. Байпақов К.М., Нұржанов А. Ұлы Жібек жолы және Ортағасырлық Қазақстан. - Алматы, 1992 ж. - 3 б.
2. Байпақов К., Великий Шелковый путь на территории Казахстана. - Алматы, 2007 г. - с. 125
3. Байпақов К.М., Нұржанов А. Ұлы Жібек жолы және Ортағасырлық Қазақстан. - Алматы, 1992 ж. - 7 б.
4. Рысбай К. Қазақстан Республикасының тарихы. Алматы, 2005 ж. - 44 б.
5. Байпақов К.М., Нұржанов А. Ұлы Жібек жолы және Ортағасырлық Қазақстан. - Алматы, 1992 ж. - 21 б.
6. Таскин В.С. Материалы по истории сюнну, I том, М., 1968 г. - с.34-35.
7. Жумагамбетов Т.С. Проблемы формирования и развития древнетюркской системы государственности права VI-XII вв. Монография. Алматы, 2003 г. С. 309-314
8. Кляшторный С.Г., Турсунов СИ., Летописи трех тысячелетий. - Алматы, 1992 г. - с.93.

SOME PROBLEMS OF PERFECTION OF NORMATIVE CONTRACTS IN KAZAKHSTAN

Qandilov Mirtagi

2nd course student, faculty of law

Eurasian National University named after L.N.Gumilev

Supervisor of studies C.J.S, senior lecturer Ormanova S.S.

Creation of the sovereign state more eighteen years ago has put a number of problems of legal character in front of Kazakhstan. There «s a problem of qualitative lawmaking (rulemaking) among

Lawmaking is organizational made out established procedural activity of the state bodies on creation of rules of law or on recognition legal developed rules of behavior working ⁱⁿ a society. Both specially authorized state bodies and bodies, which activity proceeds ⁱⁿ legal forms are engaged in lawmaking and thus it is necessary to accept norms of the right of a different validity. Preparation and acceptance of normative contracts is a part of lawmaking, as an end-product ^{is} a normative contract it admits obligatory and provides with compulsory force of the state. The following basics, principles of lawmaking - democratism, legality, scientific character, feasibility are allocated in the theory of law.

The principle of democratism means compulsion of revealing and expression in laws of will of people, theirs interests. It assumes wide discussion of bills, participation in discussion of representatives of people, various social layers and groups of experts. Rather frequently there is a question who should prepare for laws - lawyers or policies, economists or other experts. The answer is unequivocal: not lawyers "makes" laws, representatives of political, economic and other spheres of a public life, certainly, together with lawyers are.

The principle of legality designates that in lawmaking observance of procedure of acceptance of the normative legal act, observance of the competence of body accepting such act, etc. is especially important.

The principle of scientific character dictates necessity of scientific study of the important legal regulatory acts, including normative contracts. It includes compulsion of the forecast of consequences of acceptance of this or that act.

The principle of feasibility reflects necessity during the preparation of the bill and acceptance of the law to take into account all set of financial, personnel, organizational, legal conditions, which presence will allow the law or other legal regulatory act to be operated and be realized.

Let's address for an example to a situation developed on legal arena in our country on an initial stage of its sovereign existence. At that time rough growth of legislative activity of the state was observed. At the same time it was found out that presence of set of laws does not entail automatic construction of a lawful state, various conditions are necessary for its formation. It's possible to tell that the extremely paradoxical situation was created: having proclaimed construction of a lawful state we have not created conditions for stable development of public processes, an establishment of a mode of legality. Expansion and a deepening of legal regulation have led to unjustified increase in number of laws and other statutory acts, efficiency of the legislation has fallen as a whole. Bills prepared without due study, they were internally inconsistent, contained blanks and duplications.

In this connection improvement of quality and efficiency of the legislation has been recognized as a priority direction of a legal policy of the state. The role of the state and the state bodies is here again great. First, the legislature passes laws which as acts of the supreme validity form a mode of the law and order and legality in the country. Especially it is necessary to note value

of Constitution of the Republic of Kazakhstan as supreme act where in an item 4 the system of sources of the right is determined.

Second, by ratification of the international contracts the legislature gives to these acts an obligatory validity.

Thirdly, lawmaking bodies accept provisional typical contracts of the normative maintenance on the basis of which subjects of the right can create normative contracts with reference to concrete sphere of public relations.

Fourthly, the state legitimates the contracts of the normative maintenance made between subjects of civil-law attitudes on the basis of existing acts. In opinion of academician S.Z. Zimanov "defects in legislative process basically in essence connected to absence of public, open public discussion of projects of laws. The support on intellectuals is weak. Under a kind of a support on youth involve those of them who have not neither experience, nor sufficient knowledge. Wised by life experience scientists - lawyers, economists, political scientists, with rare exception, stand aside of development of bills " [1, p.81]. Features of professional - legal consciousness of the legislator are shown in: 1) in its legal preparation; 2) in intensity, a degree of expressiveness, an acuteness of display and steadily positive orientation of its legal installations and valuable orientations; 3) in skill to determine necessity of acceptance of laws, i.e. for the professional discretion which is a source of offers on perfection of legal regulation. In reality it is necessary to note that to professional - legal consciousness of the legislator inconsistent and positive - negative tendencies are characteristic [2, p.243]. «In a real life from mass-media we see all new examples of lack of legal culture in the supreme legislature of the various states. These phenomena it can be not so bright, as, for example, in the Russian State Duma, are shown within the precincts of parliament, nevertheless some precedents exist. And also there is "potential" - an opportunity of their display in the future if to not undertake the measures stimulating development of legal culture of deputies " [3, p.59]. Meanwhile, successful activity on creation of laws (other legal regulatory acts) depends first of all on legal culture of the legislator, his originally creative attitude to the mission, from possession of a legal science and receptions of legislative techniques. " Essence of legal culture of the legislator as component of general culture is in a mentality and the corresponding action based on a recognition and knowledge of universal values of the right, requirements of legality and a mode of the law according to which legislative activity and enforcement practice is carried out " [4, p. 127]. Influence of legal culture of the legislator on a society should be understood, in opinion of A.S.Ibraeva, in two aspects. First, as process of activity of a legislature, which always on a kind of the population and on which all state bodies are equaled. The second aspect consists in indirect influence of legal culture on rule application practice through laws accepted by them [5, p.135]. Wide attraction to process of lawmaking of scientists, experts - practitioners as members of the working groups developing bills, and experts is necessary. Legal quality of the accepted law, its ratio with the current legislation depends from a level of competence of developers, fruitfulness of their theoretical and practical thinking on solved questions and to their legislative registration. Therefore preparation by various groups of experts of alternative bills, scientific examination of bills, carrying out in case of need referenda, precise differentiation of the competence in lawmaking and in all process of rulemaking are the basic requirements of legal culture in legislative activity. One of the important conditions of qualitative drawing up of the contract of the normative maintenance is mastering by system of the certain requirements showed to process of creation of laws and under law acts, including contracts of the normative maintenance. These requirements produced within centuries by the various states, are concentrated formulated in the branch of knowledge called legislative techniques. We consider pertinent to result S.Monteskje's statement in this occasion: " the content of laws should be simple and compressed, words of the law should cause in all the same associations, stated in a preamble motives of acceptance of the law should be thorough". [6,p.407].

Unfortunately, in the legal literature to questions of legislative techniques attention is not given, except for a small number of monographies and problem articles. In this connection the known

Russian scientific academician of Russian Academy of Science D.A. Kerimov marks that experts in the field of the law obviously give not enough attention to legislative technics. Moreover, in legal high schools of the country (Russia) discipline "the legislative technics" is not taught at all [7, p.1]. The same situation is in Kazakhstan.

Other Russian scientist, D.J.S., the professor, the academician of the Russian Academy of Natural Sciences, the honored worker of Russian Federation B.M. Rams in article " Traditions of legal technics: the Russian and foreign experience " marks that the ideas testifying to misunderstanding of common cultural value of legal technics till now not only do not disappear but also with enviable constancy appear in refined methodological side. Legal technics, as well as the law is an achievement and display of universal culture, a source of traditions, on which bases stability of all legal system. Without taking into account this obvious circumstance the legal technics is really belittled up to a level callous spare part [8, p.126-127]. From the Kazakhstan scientists we shall note S.A.Tabanov's monography " Perfection of the legislation: the theory and experience of Republic Kazakhstan " [9, p.122-136]. Here problem aspects of rulemaking activity, including problems of preparation of legal documents on state Kazakh language are considered. In opinion of the above-stated author, it would relieve of application in the text of acts of unreasonable foreign legal terms, inexact formulations, deformed translational materials and the most important that the lexicon of the Kazakh language would be applied more widely which development is on the decline now [10 p.408-409]. We count opinion of the conducting Kazakhstan scientist true as poor-quality translation of laws into a state language sometimes emasculates the maintenance of norm, changes it up to unrecognizability and in practice can lead to different interpretation of the law, that directly contradicts to principle of legality.

In this connection we believe, that in legal high schools of the country is necessary to introduction of special rates " Sources of the right", " Legal technics ", " Normative contract as a source of the right " within the framework of which the future jurists could get a special, profound knowledge that will allow in the future to prepare normative legal acts and normative contracts qualified.

Absence of such special disciplines is one of the important reasons of our contractual legislation suffers set of lacks of the substantial, technical order, especially those contracts accepted last decade.

Used literature

1. Zimanov S.Z. Legislative process in Republic Kazakhstan: condition and problems: Materials of International science-practical conference. And *61485; Almaty, 1997. &*61485; p.80-83.
2. Ibraeva A.S. Legal culture: problems of the theory and practice. - Almaty, 2002. - 352 p.
3. Samaldykova Z., Parliament ethics and legal culture of deputies // Themis. - 1999. - 6. - p. 59.
4. Kerimov DA. Legislative technics. Scientific - methodical and the manual M • NORM - INFRA, 1998. - 180p.
5. Ibraeva A.S. Legal culture of the legislator as one of conditions of qualitative lawmaking // Legislative process in Republic Kazakhstan: condition and problems. Materials of International science-practical conference. &*61485; Almaty, 1997. - p.135 - 140.
6. S.Monteskje. The elected products. - M.: Госполитиздат, 1955. - p651
7. Керимов D.A.legislative technics(technical equipment). Scientific - methodical and the manual. -
- 8 V.M.tradition's rams of legal technics(technical equipment): the Russian and foreign experience //Foreign experience and domestic traditions in the Russian right: Materials of the All-Russia scientific - methodological seminar. - SPb., 2004 - p. 416.
9. Gtitsenko G.D. Right for socioculture phenomenon (the philosophy -anthropological concept): Autoref. dis. ± Dr.Ph.Sciences.- Ставропол, 2003 - p 43
- 10 Tabanov S.A. Perfection of the legislation: the theory and experience of the Republic Kazakhstan. Almaty: Zhetyzhargy, 1999. - 288 p.

ТИПОВЫЕ СУДЕБНЫЕ РЕШЕНИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ **ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫХ НОРМ** КАК ОБЩИЕ ПРАВИЛА (ИСТОЧНИКИ) **ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА**

Дячук Марианна Ивановна

Соискатель кафедры «Юриспруденция» Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Эффективность правосудия в значительной степени зависит от полноценности и качества принимаемых судебными органами правоприменительных актов по гражданским делам. Фактор их абсолютной законности и обоснованности способен обеспечивать оптимальную реализацию прав и интересов субъектов гражданских правоотношений, а также исполнение обязанностей всеми участниками гражданского оборота[1].

При рассмотрении каждого конкретного гражданского дела суд выполняет предписания **закона**, который определяет порядок и содержание его деятельности. Предписания закона представляют собой совокупность норм материального **права**, на основании которых суд дает правовую оценку рассматриваемому факту, и норм процессуального **права**, определяющих порядок деятельности **суда**, его полномочия, права и обязанности, участвующих в деле лиц. И те, и другие **гражданско-правовые** нормы обязательны для **суда**, и их соблюдение является необходимым условием осуществления правосудия. **Суды**, как властные государственные органы, обладают специальной компетенцией по отправлению правосудия и наделены правом, принимать особые правоприменительные акты, не имеющие нормативной природы, издаваемые в связи с конкретным делом и обязательные только в отношении сторон, участвующих в рассмотрении определенного дела. Разрешение гражданского дела выражается в суждениях суда по фактам, устанавливаемым в судебном заседании, по действиям, совершаемым участниками процесса. Суждения суда материализуются в форме постановлений - выраженных в письменном виде властных волевых актов суда, обеспеченных государственным принуждением, обязательных для исполнения всеми участвующими в процессе лицами.

Основным правоприменительным актом судебных органов по гражданскому делу, наряду с такими видами судебных постановлений, как определения, судебные приказы, является судебное решение - закономерный итог процесса применения права, заключительная стадия разбирательства гражданского дела в судебном заседании, другими словами, правовой результат разрешения определенной жизненной ситуации, потребовавшей приведения в действие на властной основе норм гражданского материального и процессуального права.

Правильность судебного решения находится в самой непосредственной связи с качеством осуществления предыдущих стадий применения права, а выводы суда, которые должны быть изложены в решении, зависят от выяснения следующих обязательных моментов: анализа и оценки всех представленных сторонами и исследованных доказательств: определения полноты обстоятельств, имеющих значение для дела; характера правоотношений сторон; выбора гражданско-правовой нормы, которая должна быть применена по данному делу [2].

При применении норм гражданского права судом должен учитываться факт верховенства норм **Конституции**, имеющей высшую юридическую силу и прямое действие на всей территории Республики Казахстан. Это означает, что суд не вправе основывать свое решение на **законах**, а также любых иных нормативных правовых актах, касающихся прав, **свобод**, обязанностей **граждан**, **если** они не были официально опубликованы для всеобщего сведения. Согласно ст. 4 Конституции **РК**, нормы международных договоров относятся к действующему в Республике Казахстан праву, следовательно, такого рода соглашения, ратифицированные Республикой, имеют приоритет перед ее законами и применяются непосредственно, кроме случаев, когда из международного договора следует, что для его применения требуется **издание** закона[1].

Судебное решение по гражданскому делу как **правоприменительный** акт должен заключаться в обеспечении беспрепятственного действия норм гражданского права. При этом **важнейшим** качеством этого судебного решения является законная **сила**, посредством **которой** оно осуществляет важнейшие задачи правосудия - защиту прав и интересов субъектов гражданских правоотношений. Законность судебного решения по гражданскому делу зависит от правильности применения норм материального права. Исходя из практики, можно сделать вывод о том, что неправильное применение гражданско-правовых норм возможно при некоторых типичных **ситуациях**, когда суд применил закон, не подлежащий применению; суд не применил закон, подлежащий применению; суд неправильно истолковал примененный им закон. Основание к его отмене будет иметься, когда в результате неприменения закона было вынесено неправильное постановление. Решение является законным в том случае, когда оно вынесено при точном соблюдении норм процессуального права и в полном соответствии с нормами материального права, которые подлежат применению к данному правоотношению, или основано на применении в необходимых случаях закона, регулирующего сходное отношение, либо исходит из общих начал и смысла законодательства.

В практике встречаются случаи применения закона, не подлежащего применению, или неправильного истолкования закона. Ошибка, допущенная судом в этих вопросах, как правило, ведет к вынесению незаконного постановления. [3].

Непременным условием законности решения суда как правоприменительного акта является обоснованность. Необоснованность судебного решения может стать причиной отмены, и поэтому правильное понимание содержание понятия обоснованности решения имеет большое практическое значение. Необоснованным считается такое постановление, когда судом не полностью выяснены обстоятельства, имеющие значение для правильного разрешения дела. Неполное выяснение обстоятельств понимается как невыяснение всех юридических фактов, имеющих значение для правильного разрешения дела. Принимая исковое заявление и осуществляя подготовку дела к судебному разбирательству, судья должен определить круг фактов, подлежащих проверке. Существенными для разрешения конкретного дела юридическими фактами могут быть лишь факты, являющиеся основаниями иска или возражений против исковых требований, свидетельствующие о наличии или об отсутствии правоотношения между сторонами, прав и обязанностей сторон в спорном правоотношении. Состав таких фактов определяется на основании нормы материального права, регулирующей данное правоотношение. Однако, нормы материального права, как правило, содержат лишь указания общего и принципиального характера (в гипотезе правовой нормы). Судебным органам приходится самим определять и уточнять круг таких необходимых фактов. Это составляет трудности и вызывает ошибки на различных стадиях применения права, влекущие необоснованность судебного решения по гражданскому делу. К примеру, это происходит в случаях, когда суд не выяснил весь необходимый фактический состав, не доказал те или иные факты - надлежащими средствами, не исследовал и не оценил их в установленном порядке и т.д. Иногда выводы суда, изложенные в его решении, могут не соответствовать установленным обстоятельствам[1].

Изложенные в решении суда выводы только тогда будут обоснованными, если эти выводы о наличии или отсутствии фактов оправданы в решении, то есть указывается на те основания или доказательственные факты, из которых вытекают выводы суда[4].

Рассматривая судебное решение по гражданскому делу в качестве правоприменительного акта Е.Б. Абдрасулов в своей работе, дает следующее толкование, необходимо затронуть вопрос о его внутреннем содержании. Оно предопределяется существом применения права как особой разновидностью властной деятельности на осуществление которой суду, как важнейшему правоприменительному органу, **законом** предоставлены специальные полномочия, а также технологией применения права как мыслительного процесса, в ходе которого судья совершает некоторые интеллектуально-волевые операции с **нормативным** и фактическим материалом. Судебное решение по гражданскому делу состоит из вводной, мотивировочной и резолютивной частей в случаях,

когда суд при разрешении дела по существу выносит краткое (сокращенное) решение. Мотивированное судебное решение по гражданскому делу выносится по письменному ходатайству сторон, заявленному до вступления решения в законную силу, либо по усмотрению суда в сроки, не превышающие более пяти дней. Мотивированное решение состоит из вводной, установочной, мотивировочной и резолютивной частей[1].

Вводную часть можно назвать компетенционной, так как она включает в себя рассуждения судьи, посредством которых он обосновывает свои полномочия на разрешение данного гражданского дела. Выводы в данных рассуждениях представляют собой итог анализа норм, регулирующих вопросы подведомственности, подсудности такого рода гражданских дел, состава суда и т.д., а также соответствующих этим нормам фактических обстоятельств.

Установочная и мотивировочная части судебного решения по гражданскому делу состоят из рассуждений, посвященных установлению правовых и фактических оснований применения принудительных мер, а также оснований их индивидуализации, и могут быть названы констатационной частью. Именно на эту часть приходится обычно наибольший удельный вес содержания решения, отражаются суждения судьи о гипотезе применяемой нормы, о фактических обстоятельствах дела[5].

Мотивировочная часть судебного решения по гражданскому делу очень важна и содержит установленные судом фактические обстоятельства. Они устанавливаются на основании исследованных доказательств, представленных лицами, участвующими в деле, в совокупности с учетом требований об их допустимости, достоверности и относимости. Суд должен указать, почему он считает те или иные факты установленными или неустановленными, а также дать обоснование, почему он пришел к тому или иному вполне определенному выводу по поводу характеристики взаимоотношений сторон[6].

Резолютивная часть судебного решения по гражданскому делу (предписывающая) отражает интеллектуально-волевые моменты его содержания, непосредственно отражающие веления, указания суда. Резолютивная часть решения содержит краткий и окончательный вывод суда по данному гражданскому делу и излагается четко, в императивной форме, чтобы у сторон и других лиц, участвующих в деле, не было сомнений в его содержании[6].

Таким образом, от правильности применения гражданско-правовых норм зависит законность и обоснованность правоприменительных актов по гражданскому делу. Судебное решение как правоприменительный акт представляет собой важнейшее средство властной поднормативной регламентации общественных отношений. Поэтому, в тех случаях, когда судебное решение неадекватно отражает социально заданную нормативность и служит достижению необоснованных экономических, политических целей, не придерживается социальных, нравственных ориентиров, например, гражданского, семейного права, оно неизбежно продуцирует дисфункциональные результаты: нарушает логику механизма осуществления права (на уровне саморегуляции отношений) и тормозит развитие прогрессивных общественных отношений[7].

Авторитет правосудия и состояние законности не исчерпываются вынесением законных и обоснованных решений. Для того, чтобы правосудие торжествовало не только в зале судебного заседания, судебные правоприменительные акты должны быть исполнены. Надлежащее исполнение судебных решений в разумные сроки представляет собой важное звено правовой практики, выходящее за пределы правоприменительной деятельности и отражающее эффективность механизма правового регулирования, функционирования всей судебной системы[8].

Литература:

1. Абдрасулов Е.Б., Абдрасулова Г.Э. Правоохранительные акты судебных органов по гражданским делам и их правоохранительный характер: Монография, Астана, 2007г.
2. Абдраимов Б.Ж., Мухамедшин Р. Некоторые теоретические и практические вопросы гражданского судопроизводства// Правовая реформа в Казахстане. - 2000.

3. Абдрасулов Е.Б. Судебное толкование законодательства в современных правовых системах. - Алматы, 2004.
4. Лилуашвили Т.А. Некоторые вопросы применения гражданско-правовых норм и обоснованности судебного решения // Гражданско-правовые нормы и формы ее применения. -Тбилиси, 1982.
5. Княгинин К.Н. Охранительные правоприменительные акты (вопросы теории и технологии). - Свердловск: Издательство Уральского университета, 1991.
6. Настольная книга судьи / Под общ. ред. К.А. Маами. - Астана, 2005.
7. Завадская Л.Н. Судебное решение - акт защиты права // Лившиц Р.З., Малеин Н С , Славин М.М. Теория права: новые идеи. -М., 1991.
8. Алимбеков М.Т. Конституционно-правовые предпосылки совершенствования правовой системы // Материалы международной научно-практической конференции «От Декларации о государственном суверенитете Казахской ССР к действующему Основному Закону Республики Казахстан: институциональное развитие конституционных прав и свобод человека и гражданина», 20-21 октября 2005 года. - Алматы, 2005.

УДК 34. 661.7 (574)

ПРАВО НА ОБЯЗАТЕЛЬНУЮ ДОЛЮ В НАСЛЕДСТВЕ

Р.Е. Жакупов

Студент ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Астана

Научный руководитель - Г.К. Туленова

Согласно ст. 1046 ГК РК гражданин может завещать все свое имущество или часть его одному либо нескольким лицам, как входящим, так и не входящим в круг наследников по закону, а также юридическим лицам и государству. Завещатель вправе без объяснения причин лишить наследства одного, нескольких или всех наследников по закону. Наследодатель также вправе совершить завещание, содержащее распоряжение о любом своем имуществе, в том числе и о том, которое он может приобрести в будущем. Завещатель может любым образом определять доли наследников в наследстве, распорядиться своим имуществом или какой-либо его частью, составив одно или несколько завещаний, касающихся разного имущества.

Однако свобода завещательного распоряжения подвергается ограничениям. Еще И.А. Покровский указывал на обратные стороны завещательной свободы. «Наследодатель может иметь близких родных, которые в нем имели своего единственного кормильца, которые при его жизни имели даже законное право требовать от него содержания и которые с его смертью лишаются этого, быть может, единственного источника своего существования»¹. Таких особо нуждающихся наследников принято называть необходимыми, по закону они вправе получить долю в наследстве. Это так называемая обязательная доля. Ее сущность весьма точно определена О.С. Иоффе: "Суть обязательной доли составляет своеобразный минимум для необходимых наследников"¹.

Итак, право на обязательную долю в наследстве регулируется ст. 1069 ГК РК. В соответствии с данной статьей, несовершеннолетние или нетрудоспособные дети наследодателя, в том числе усыновленные, нетрудоспособные супруг, родители (усыновители) умершего, независимо от содержания завещания, наследуют не менее половины доли, которая причиталась бы каждому из них при наследовании по закону.

Нетрудоспособными лицами признаются:

1. женщины старше пятидесяти восьми лет и мужчины старше шестидесяти трех

2. инвалиды I, II и III групп, независимо от назначения им пенсии по старости или пособия по инвалидности;
3. лица, не достигшие восемнадцати лет;
4. учащихся в возрасте восемнадцати лет и старше - до окончания учебы в учебных заведениях по очной форме обучения, но не более чем до двадцати трех лет.

К несовершеннолетним относятся дети. Лица, вступившие в брак до достижения 18 лет, а также эмансипированные лица, если к моменту открытия наследства как те, так и другие не достигли 18 лет, имеют право на обязательную долю, поскольку совершеннолетними до достижения указанного возраста они еще не становятся.

В исчерпывающий перечень необходимых наследников не включены внуки наследодателя, являющиеся его прямыми потомками, что представляется необоснованным. Так как в категорию необходимых наследников включены исключительно нетрудоспособные и несовершеннолетние граждане, то предоставление права на обязательную долю будет разумным для несовершеннолетних и нетрудоспособных внуков, только если их родитель умер к моменту открытия наследства. В случае же, если родители таких внуков живы, предоставление права на обязательную долю не требуется, обязанность по содержанию таких детей и так лежит на родителях. На это же обстоятельство указывал и М.Ю. Барщевский, предлагавший установить возможность признания несовершеннолетних либо нетрудоспособных внуков завещателя необходимыми наследниками, если к моменту открытия наследства их родитель умер¹. Предложенные и обоснованные им изменения не нашли отражения в действующей на сегодняшний день части 3 ГК РФ. И законодатель РК не акцентировал на этом внимание, что и принуждает нас вновь обратиться к данной проблеме.

Как видно, норма о праве на обязательную долю в наследстве носит императивный характер. Требования необходимых наследников удовлетворяются вне зависимости от их материального положения, нуждаемости в конкретном имуществе, фактической трудоспособности. Абсолютизирование права необходимых наследников на обязательную долю, особенно в тех случаях, когда у них в получении этой доли интереса не усматривается, представляется недопустимым. Ст. 1069 ГК РК не описывает ситуацию, которая, по мнению М.В. Телюкиной¹, может быть охарактеризована как злоупотребление правом обязательного наследника. Злоупотребление правом состоит в следующем. Не нуждающийся необходимый наследник требует имущество у наследника, которому оно необходимо, на основании имеющегося у него права на обязательную долю. Нетрудоспособность лица не всегда с необходимостью влечет его нуждаемость. При характерном для сложившейся правоприменительной практики формальном подходе к определению такого критерия, как нетрудоспособность, в качестве одного из основных условий признания права лица на получение обязательной доли в наследстве, в число лиц, признаваемых нетрудоспособными, зачастую входят лица, продолжающие активную трудовую деятельность. Вследствие этого необходимый наследник (нетрудоспособный, но при этом не нуждающийся) своим правом на получение обязательной доли ограничивает имущественные права наследника по завещанию, который, возможно, в действительности в получении этого имущества нуждается в куда большей степени. Функция же обязательной доли в наследстве - прежде всего обеспечительная. Ее получение не должно являться самоцелью для наследника, а должно действительно обуславливаться потребностями необходимого наследника. Исходя из этого, уменьшение размера обязательной доли способно в первую очередь усилить принцип свободы завещания и соответственно ограничить права обязательных наследников. Тем самым в институте обязательной доли наиболее отчетливо отразится приоритет воли наследодателя. Но при этом следует говорить лишь об изменении размера обязательной доли; с учетом фактических обстоятельств конкретного дела, а не об отказе вовсе в ее присуждении. В противном случае, как справедливо отмечают А.В. Гуцин и В.В. Гуцин, теряется смысл самого понятия обязательной доли.

Установление обязательной доли в размере не менее половины доли, которая причиталась бы каждому из необходимых наследников при наследовании ^{по} закону, направлено на то, чтобы реализация права на обязательную долю в наименьшей степени противоречила воле наследодателя, выраженной им в завещании. Ст. 530 ГК КазССР 1963 г., определяя размер обязательной доли, употребляла формулировку "не менее 2/3 доли...". Такая формулировка, как указывает К.Б. Ярошенко, не была удачной, т.к. допускала выделение необходимому наследнику и более 2/3 доли, которая причиталась бы ему при наследовании по закону. Вместе с тем, более 2/3 законной доли может быть выделено только самим завещателем¹, поскольку иное означало бы ограничение свободы завещания в больших размерах, чем это предусмотрено законом. С этой точкой зрения согласиться нельзя, она верна лишь в том случае, если наследодатель лишил необходимого наследника наследства либо завещал ему менее половины доли, которая причиталась бы последнему при наследовании по закону. Если же необходимый наследник в соответствии с завещанием наследует более половины этой доли, установление фиксированного размера обязательной доли станет «барьером» реализации свободы завещания и формальным положением о выделении необходимому наследнику только половины законной доли. А ведь формально имеющие право на ее получение лица могут оказаться не нуждающимися в ее получении или, по крайней мере, не нуждающимися в ее получении в полном объеме. Также необходимому наследнику может быть определена некоторая доля имущества в завещании, но эта доля менее законной доли, хотя и не меньше половины. В таком случае завещание полностью действительно, и оснований для применения ст. 1069 ГК РК нет. Вышеизложенное позволяет говорить, что словосочетание «не менее» имеет огромное практическое значение.

Принципиально важным в теории наследственного права является вопрос о том, из какой части наследства удовлетворяется право на обязательную долю в наследстве. Общеизвестно, что если по завещанию распределено не все имущество наследодателя, то эта доля в первую очередь выделяется из незавещанной части, а недостающая часть - из завещанной¹. Иным образом порядок определения размера обязательной доли решен Нормативным постановлением ВС РК от 18.12.92 г. N 7 О некоторых вопросах применения судами законодательства о наследовании. Так, для реализации данной цели суды должны исходить из стоимости всего наследственного имущества, включая предметы обычной домашней обстановки, с учетом всех наследников, которые призываются бы к наследованию по закону, если бы отсутствовало завещание. Т.е. в каждом случае, нужно сумму стоимости всего наследственного имущества разделить на число наследников, которые при отсутствии завещания были бы призваны к наследованию по закону.

В этом случае ограничение свободы завещания проявляется так, что в должной мере не защищаются интересы тех наследников, которые не являются обязательными. У.А. Омарова справедливо отмечает, "если наследодатель не вышел за рамки свободы завещания и оставил незавещанной часть имущества, из которой возможно выделить обязательную долю, будет неверным выделять часть из завещанного имущества"¹. Таким образом, необходимый наследник не может претендовать на имущество, завещанное при наличии имущества незавещанного, приоритет отдается наследникам, имеющим право на обязательную долю, и наследникам по завещанию. Очевидно, что целесообразно исключить положение, закрепленное выше названным Нормативным постановлением, и внести в ст. 1069 ГК РК норму, указывающую, что право на обязательную долю в наследстве удовлетворяется прежде всего из оставшейся незавещанной части имущества наследодателя, даже если это приведет к уменьшению прав других наследников по закону.

Решение законодателем обозначенных проблем приобретает актуальность в связи с тем, что на сегодняшний день национальным законодательством закрепленная обязательная доля выступает как **«основной способ защиты прав родственников наследодателя при наследовании по завещанию»** и как **«вид социальной защиты людей, недостаточно материально обеспеченных»¹**.

Литература

1. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права. М.: Статут, 2003. С. 298.
2. Иоффе О.С. Советское гражданское право. Ч.3.Л., 1958. С. 317.
3. Барщевский М.Ю. Правовое регулирование наследования по завещанию в СССР: Автореф. дис. ... к.ю.н М., 1984.
4. См.: Телюкина М.В. Наследственное право. Комментарий Гражданского кодекса Российской Федерации. М., 2002. С. 106.
5. Гушин В. В., Гушин А. В. Наследование в Российской Федерации : Проблемы и перспективы развития // Вестник МГИУ. Серия "Гуманитарные науки". № 2. М., 2002. С. 100.
6. См.: Ярошенко К.Б. Наследование по завещанию // Соц. законность, 1978. С. 38.
7. См.: Чепига Т.Д. Некоторые вопросы наследования обязательной доли // Вестник МГУ. Серия Х. Право. М., 1964. С. 66.
8. Омарова У.А. Основные институты наследственного права России и степень отражения в них принципа социальной справедливости. Дисс. ... д. ю.н. М., 1999. С. 152.
9. Демина Н.Б. Обязательная доля как средство обеспечения прав родственников наследодателя // Нотариус №4, 2005 г. С. 18.
10. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации. Часть третья (постатейный). Под ред. Л.П. Ануфриевой. М.: Волтерс Клувер, 2004.

ӘӨЖ 341.241.8:338:665.63 (574)

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖӘНЕ АЙМАҚТЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ПЕН ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫ НЫҒАЙТУДА ҚАЗАҚСТАННЫҢ БҰҰ-МЕН ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ

Жунусова С. К.

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ магистранты, Астана

Ғылыми жетекші: Қарабаев Ф.Ж

Қазақстан Республикасының БҰҰ-мен ынтымақтастығына келсек, еліміз тәуелсіздік алған күннен бастап БҰҰ және оның мамандандырылған мекемелерінің қызметіне белсенді қатысуда. Бұл ынтымақтастық біздің мемлекеттік саясатымыздың басым бағыттарының бірі болып саналады. Осы бағыттың негізгі мақсаты халықаралық сахнада Қазақстанның ғаламдық және аймақтық қауіпсіздік саласындағы стратегиялық мүдделерін қамтамасыз етуді, саясат пен экономикада әділетті әлемдік тәртіп пен орнықты даму ортасын құруды, әлемдік қауымдастық мүшелері арасындағы қарым-қатынастарды үйлестіруді көздейді.

1992 жылы 23 қаңтар күні БҰҰ-ның Қауіпсіздік Кеңесі өз мәжілісінде Бас Ассамблеяға Қазақстанды бейбітшіл мемлекет ретінде БҰҰ-ның мүшелігіне қабылдауды ұсынды.

1992 жылғы 2 наурызда БҰҰ-ның Бас Ассамблеясының 46-шы сессиясында Қазақстан 46/224 Қарарымен бірауыздан БҰҰ-ның мүшесі болып қабылданды. Қазақстан БҰҰ-ның 168-ші мүшесі болып кірді.

Қазақстан БҰҰ-ға әлемдік қоғамдастықтың қатардағы жаңа мүшесі ретінде ғана емес, сонымен бірге қазіргі заманның ең бір өзекті халықаралық мәселелері бойынша белсенді позиция ұстанатын, ядролық қарусыздану жолындағы қозғалыстың алғы шебінде тұрған мемлекет ретінде енді.¹

1991 жылы Семей ядролық сынақ алаңының жабылуы және 1992 жылы Лиссабонда ядролық қаруы жоқ мемлекет ретінде Ядролық қаруды таратпау туралы шартқа қосылу жөнінде міндеттеме алуы Қазақстанға үлкен бедел сыйлады және БҰҰ БА-ның жоғары мінберінен халықаралық қауіпсіздік саласындағы жеке бастамаларын көтеруге моральдық құқық берді.

1992 жылдың күзінде өткен БҰҰ БА-ның 47-сессиясы тәуелсіз мемлекет өкілі ретінде қазақстандық делегация қатысқан алғашқы форум болатын. Осы форумда, 5 қазан күні Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев екі маңызды ұхыныс жасады, екі ұсыныс та әлемдік қоғамдастыққа еліміздің сыртқы саяси бағытының жасампаздық сипатын паш етті.

Біріншіден, Қазақстан басшысы барлық үкіметтерге ізгі ниет білдіру тәртібімен «1+1» формуласы бойынша БҰҰ-ның бітімгершілік күш-жігерінің қорын құруды бастауы ұсынды. Бұл формуланың мәні - әрбір мемлекет оған өзінің қорғаныс бюджетінен бір пайыз бөліп, жыл сайын өзінің аударуын сол баяғы бір пайызға ұлғайтады. Осындай жолмен 10 жылдан кейін осы бітімгершілік сомасы он есеге өседі.

Екіншіден, Елбасы Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім білдіру шаралары жөніндегі кеңесті шақыру туралы бастама көтерді. Азия құрлығының орасан зор кеңістігінде қауіпсіздік құрылымын құруға бағытталған осы ұсыныс біздің еліміздің басшысын халықаралық сахнада кеңінен танымал етіп, Қазақстанның сыртқы саясатының арқауына айналды.¹

Қазақстанның халықаралық сахнада бой көрсетуі сәтті өтіп, еліміз әлемдік қоғамдастықтың іс жүзінде ғаламдық қауіпсіздікті қолдайтын бөлігінің қатарынан лайықты орын алды. Қазақстанның БҰҰ-ға мүше-мемлекет ретіндегі басты маңыздылық Ұйымның халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау, қарусыздану мен жаппай қырғи-жою қаруын таратпау секілді өзекті мәселелерді шешуге қатысуы болып табылады.

Еліміз БҰҰ-ның қазіргі таңдағы маңызды мәселелерді шешудегі басым ролін тани отырып, Қазақстан осы ұйымда орын алып отырған үрдістерден тыс қала алмайды. Қазақстан тәуелсіздік алған күннен бері бүкіл әлемдік бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау ісіне үлкен үлес қосып келеді. Ядролық қарудан бас тарту, Азияда сенім шараларын орнату, Еуразия кеңістігінде интеграциялық үрдістерді нығайту, өркениеттер мен діндер диалогыш шақыру - осының бәрі біздің мемлекетіміздің БҰҰ Жарғысының ұстанымдары мен мақсаттарына сәйкес атқарған істерінің әлі де толық емес тізімі.

БҰҰ аясында халықаралық қауіпсіздік саласы бойынша қабылданған халықаралық конвенциялардың көпшілігіне Қазақстан қосылған. Олардың ішінен: Ядролық қаруды таратпау туралы шарт, Ядролық сынақтардың барлығына тыйым салу туралы шарты, Химиялық қаруды әзірлеуге, өндіруге, жинақтауға және қолдануға тыйым салу және оны жою туралы және тағы да басқа конвенцияларды атап өтуге болады.

Қарусызданудың көп қырлы тетігі БҰҰ БА-ның және оның көмекші органдары - Бірінші комитет пен Қарусыздану жөніндегі комиссиядан және 1978 жылы құрылған Женевада тұрақты негізде жұмыс істейтін Қарусыздану жөніндегі конференциядан тұрады.

БҰҰ өмірге келген кезден бастап, оның күн тәртібінде ядролық қарусыздану, ядролық қаруды таратпау және ядролық сынақты тоқтату айрықша орын алды. Оларды шешуге Қазақстан тікелей атсалысты.

КСРО мен АҚШ 1991 жылдың 31 шілдесінде Стратегиялық қаруды шектеу туралы шартқа (СҚШ - 1) қол қойғаны белгілі, ол екі мемлекеттің стратегиялық ядролық күштерінің барлық элементтерін айтарлықтай қысқартуды көздейді. 1991 жылдың соңында КСРО-ның тарқауы нәтижесінде, Беларусь, Қазақстан, Ресей және Украина аумағына орналастырылған бұрынғы Кеңес Одағының ядролық қаруына қатысты сауалдар туындады.

Қазақстан басшылығының ядролық қарусыз статуска қатысты тарихи шешімі БҰҰ тарапынан лайықты бағаланып, БҰҰ БА-ның 1994 жылғы 49-сессиясында 49/75 қарарында Қазақстан ядролық қаруға ие болмаған ел ретінде анықтады.

1994 жылдың желтоқсанында Будапештте АҚШ, Ресей және Біріккен Корольдіктің тарапынан Қазақстан, Беларусь және Украина елдеріне қауіпсіздік кепілдігі туралы меморандумға қол қойылды. Кейін Қазақстанға қауіпсіздік кепілдігі Қытай мен Франция тарапынан да берілді.

Ядролық қаруды жоюдағы теңдессіз үлесінен басқа біздің елімізді БҰҰ Орталық Азияда ядролық қарудан азат аймақ жасау сияқты маңызды саяси бастамадағы рөлінен таныды. БҰҰ БА-ның 52-ші сессиясынан бастап, Бірінші комитет осы мәселе бойынша арнайы қарар қабылдады.

1993 жылдан іс жүзінде өзінің БҰҰ-дағы мүшелігінен бастап Қазақстан басқа 90-нан астам мемлекетпен бірге БҰҰ-ның жыл сайынғы кәдімгі қару-жарақ жөніндегі регистріне

мәліметтер береді. 1995 жылы Қазақстан алғашқылардың қатарында Химиялық қаруға тыйым салу туралы конвенцияға қол қойды.

Қазақстан 1999 жылдың 5 тамызынан бастап Женевадағы қарусыздану туралы конференцияның толыққанды мүшесі.

«Ғаламдастыру жағдайында қауіпсіздік ұғымының өзі өзгерді, қорғанысты ғана емес, экономикалық дамуды, экологияны, ғылымды, информатиканы және ерекше айтарлығы лаңкестікпен күресті қамтитын кең концепцияға ие болды. Осы мәселелерді шешуде, қарусызданудың көпжақты қағидаларын күшейту мен нығайтуда БҰҰ-ның маңызды ролі сақтала береді».¹

Қазақстан БҰҰ резервтік келісіміне 1996 жылы қосылып, БҰҰ бейбітшілік жасау операцияларына қатысуға өз эзірлігін білдірді. Біздің еліміз БҰҰ-ның осынау жедел әрекет ету жүйесіндегі 51-інші ел болды. Бұл бізге бейбітшілік жасау мәселелерін шешуге қызметкерлер даярлау үшін қажетті ақпараттар мен тиесілі материалдар алуға мүмкіндік берді.

1995 жылдың желтоқсанынан 1996 жыл бойына Қазақстанда БҰҰ бейбітшілік жасау операциялары жөніндегі департаментпен бірлесе Орталық Азиядағы бірлескен бейбітшілік жасау батальоны «Центразбат» құру жөнінде белсенді жұмыс жүргізілді.

Осының бәрі Қазақстанның Орталық Азия аймағындағы тұрақтылықты және БҰҰ-ның халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікті қолдау жөніндегі бейбітшілік жасау күш-жігерін нығайтуға деген тәжірибелік үлесі болып табылады. Осы үлес ескерілгендіктен, 1997 жылы наурызда Қазақстан БҰҰ бейбітшілік қолдау жөніндегі операциялар бойынша арнайы комитетіне мүшелікке қабылданды.¹

Қазақстан БҰҰ-ның бітімгершілік қызметін және оның бітімгершілік әлеуетін нығайту жөніндегі күш-жігеріне қолдау көрсете отырып, БҰҰ-ның резервтік келісім-шарттар жүйесі мандатын кеңейту шараларын оң бағалайды. Қазақстанның осы бағытта белсенді қызмет атқаруының дәлелі Қазақстандық бітімгершілік батальонының (Қазбат) құрылуы, әрі осы батальон сарбаздарының Иракта тұрақтандыру күштері қатарында қызмет көрсетуі болып табылады.

Қазақстан 2003 жылы БҰҰ-ның дайындық іс-шаралары жүйесіне үлес қосу жөніндегі Өзара түсіністік меморандумына қол қойып, қазіргі таңда бітімгершілік операцияларға Қазбат батальонының адам, бронетехника және көлік ресурстарын бөлуге дайындығын, әрі БҰҰ-ның бітімгершілік операциялары үшін сатып алулар жүйесінде неғұрлым белсенді қатысуға ынтықсыз білдіреді.

1992 жылғы ақпаннан бастап Қазақстанда БҰҰ-ның мамандандырылған мекемелерінің, қорларының және бағдарламаларының өкілдіктері жұмыс істеуде.

Қазіргі уақытта БҰҰ-ның Қазақстанда келесі 15 ұйымы жұмыс істейді: Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму бағдарламасы, БҰҰ Балалар қоры (ЮНИСЕФ), БҰҰ Халық қоныстану қоры, БҰҰ есірткі және қылмыс мәселелері жөніндегі басқармасы, БҰҰ Жоғарғы комиссарының босқындар ісі жөніндегі басқармасы, БҰҰ Еріктілері, Әйелдер қоры, Халықаралық еңбек ұйымы, БҰҰ білім, ғылым және мәдениет мәселелері жөніндегі ұйымы (ЮНЕСКО), Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы, БҰҰ өнеркәсіптік даму жөніндегі ұйымы (ЮНИДО), Дүниежүзілік Банк, Халықаралық валюта қоры, АТҚБ/ЖТҚБ жөніндегі БҰҰ бағдарламасы (ЮНЭЙДС) және Қоғамдық ақпарат жөніндегі департамент. Олардың қызметі техникалық, кеңес және қаржылық көмек көрсетуге бағытталған.

Екінші тарау бойынша қорытынды: Бүгінгі таңда әлемнің 192 мемлекетін біріктіріп отырған БҰҰ қысқартылған соғысты, екі аса қуатты державаның егесін, отаршылдық биліктердің құлауын, ғылыми-техникалық және технологиялық революцияны бастан өткерді. Ол қазірде де, жаңа жаһандық қатар - халықаралық лаңкестікпен бетпе-бет келіп отыр. БҰҰ барлық мемлекеттер мүдделерінің тоғысқан нүктесіне айналып, әлемді жаһандық жанжалға ойысудан құтқарумен келеді. Сондықтан да, халықаралық қоғамдастық адамзаттың келешекте мейлінше қауіпсіз өмір сүруіндегі үмітін, бұрынғыша БҰҰ-мен байланыстырады.

Барлық халықтар БҰҰ-ның өмір сүру қажеттілігіне еш күмәнданбайды. Ол адамзатқа қажет. Оған қазір де, таяу келешекте де балама жоқ.

БҰҰ халықаралық қауымдастықтағы әмбебап және оған балама жоқ ұйым ретінде берік орнықты. Сондықтан да, жарты ғасырдан астам уақыттан бері жаһандық нем жалпы адамзаттық мәселелерді шешуде биік мінберге айналған БҰҰ әлемдік қоғамдастықтың жадында өзінің жауласушылар мен жанжалдасушыларды өзара мәмілеге шақыру арқылы әлемнің әр түпкіріндегі қақтығыстардың алдын алу мен реттеуде ықпалды да ынтымақшыл бірегей халықаралық ұйым мәртебесінде қала берері анық

1. География және табиғат. - 2004 жыл, №2. - Б. 34-35.
2. Тоқаев Қ.К. «Қазақстан Республикасының дипломатиясы» - Алматы: 2002 - Б. 276-277.
3. Тоқаев Қ.К. Под стягом независимости. Алматы, 1997. - Б. 384.
4. Арыстанбекова А.Х. Ұлттар Ұйымы және Қазақстан. - Астана: 2004 - Б. 263-264;
5. Тоқаев Қ.К., «Беласу»: дипломатиялық очерктер. - Алматы: Дәуір, 2003. - Б. 656.

УДК 342.81'531.158(574)

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АДМИНИСТРАТИВНОГО РЕСУРСА В ПРЕДВЫБОРНЫХ КАМПАНИЯХ КАК ФАКТОР НЕГАТИВНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА РЕЗУЛЬТАТЫ ГОЛОСОВАНИЯ И МЕТОДЫ БОРЬБЫ С НИМ.

Жусупов А.Ж.

Магистрант 2 года обучения

специальности «Международное право»

юридического факультета ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, Астана

Научный руководитель - Абайдельдинов Е.М.

В современном мире использование политических технологий в рамках предвыборной агитации в период избирательных кампаний уже стало нормой.

Основной целью применения избирательных технологий является стимулирование избирателя отдать свой голос за того или иного кандидата, одновременно решается проблема увеличения явки избирателей и количества проголосовавшего электората.

Использование административного ресурса, как часть структуры избирательных технологий, используемых во время выборов, является одним из наиболее часто применяемых видов избирательных технологий.

Для начала следует разобраться, что же из себя представляет такое явление, как использование административного ресурса?

В стереотипах большинства населения использование административного, а если быть точнее административно-управленческого ресурса, ассоциируется, прежде всего, с использованием одним из кандидатов на выборную должность своих властных полномочий для создания более выгодных условий предвыборной борьбы по сравнению с другими кандидатами путем препятствования конкурентам в проведении предвыборной агитации, а также увеличения эффективности собственной проводимой предвыборной агитации за счет применения законодательных, финансовых, организационных, информационных и иных ресурсов власти.

Более конкретно в части использования административного ресурса можно выделить следующие пункты:

- Информационное давление с помощью подконтрольных СМИ с целью создания нужного информационного поля.

- Давление на представителей неподконтрольных СМИ с целью подавления потока негативной информации.
- Создание препятствий для проведения предвыборной агитации (отказ в разрешении на проведение митингов).
- Преследование со стороны силовых структур.
- Отказ в регистрации либо снятие с предвыборной гонки неугодных кандидатов.
- Подтасовка результатов голосования.

По мнению российских политологов В. Колосова и Р. Туровского, использование административно-управленческого ресурса не является абсолютным инструментом для победы в выборах. На их взгляд, за счет исключительно административного ресурса, используемого властью на выборах в массовом масштабе, возможно получить около 20-30% голосов. При этом, распределение остальных 70-80% голосов будет являться непосредственно результатом политической борьбы.

Региональные и общенациональные избирательные кампании последних 10 лет как в Республике Казахстан (в меньшей мере), так и в Российской Федерации (в большей мере) наглядно показали, что зачастую сильная региональная элита в лице групп бизнесменов, владельцев предприятий, определяющих финансовую основу региона, гораздо более влиятельна, чем представители власти в этих же регионах. Зачастую, в руках крупных региональных финансовых групп сосредоточены серьезные материальные ресурсы, контроль над СМИ и они обладают достаточным гарантированным электоратом, а также большим количеством симпатизирующих избирателей. Привлечение крупных финансовых средств для проведения избирательных кампаний, использование контролируемых СМИ для продвижения нужного кандидата со стороны региональных промышленных или финансовых элит, также можно считать проявлением использования административно-управленческого ресурса.

Основным инструментом борьбы с использованием административного ресурса при проведении выборов на сегодняшний день является существование института наблюдателей за выборами, и прежде всего, международных наблюдателей за выборами, то есть представителей иностранных государств или международных организаций, осуществляющих контроль за соблюдением как национального законодательства о выборах, так и международных норм, регулирующих принципы и основы проведения выборов, таких как Документ Копенгагенского совещания Конференции по человеческому измерению ОБСЕ, принятый 29 июня 1990 года.

Значительную роль в реализации процесса наблюдения за выборами в Республике Казахстан играет Бюро демократических институтов и прав человека Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе (БДИПЧ ОБСЕ). Начиная с 1995 года, представители этой организации присутствовали в качестве наблюдателей на каждой избирательной кампании общенационального масштаба.

Следует отметить, что зачастую, представители Международной миссии по наблюдению за выборами (ММНВ) БДИПЧ ОБСЕ в своих отчетах выступают с достаточно жесткими позициями в отношении уровня демократичности выборов и их соответствия международному и национальному законодательству. Примером этому могут служить их отчеты по избирательным кампаниям по выборам Президента и Мажилиса Парламента Республики Казахстан в 1999 году. Напомню, тогда законность выборов и процедуры их проведения была ими поставлена под сомнение, следствием чего явилось направление от имени БДИПЧ ОБСЕ лишь ограниченной группы экспертов, а не полноценной миссии наблюдателей. По результатам проведения выборов были официально зафиксированы почти все из вышеперечисленных видов использования административного ресурса, за исключением документального фиксирования искажения результатов голосования, но закрытость процедуры подсчета голосов создала предпосылки для возникновения предположения относительно возможности таких нарушений.

Данные нарушения были вызваны скорее несовершенством на тот период избирательного законодательства Республики Казахстан и малым опытом проведения избирательных кампаний со стороны государственных органов, так и достаточно низким уровнем правовой и политической грамотности населения, нежели **прямои** направленностью на фальсификацию или срыв выборов.

Руководство Республики Казахстан выразило готовность к совершенствованию избирательного законодательства, что в итоге выразилось в серии круглых столов по совершенствованию избирательного законодательства, проведенных под эгидой БДИПЧ ОБСЕ, в период с 2000 по 2002 год. Результатом этой деятельности стало принятие в 2004 году поправок в Конституционный закон Республики Казахстан «О выборах» **1995** года.

По мнению большинства наблюдателей, изменения, внесенные в Закон о выборах, вывели Республику Казахстан на новый, более высокий уровень развития демократического общества.

В результате, по мнению экспертов БДИПЧ ОБСЕ, избирательная кампания 2004 года была отмечена как более демократичная и по большинству пунктов соответствующая требованиям общепризнанных демократических принципов и была проведена на более высоком организационном уровне, нежели избирательные кампании **1999** года.

Основные претензии и предложения по процедуре проведения выборов и модернизации законодательства были изложены в разделе «Рекомендации» Итогового отчета, составленного ММНВ БДИПЧ ОБСЕ по результатам наблюдения за проведением выборов в 2004 году. Основное направление было сделано на повышение прозрачности и объективности процедуры голосования и принятия решений компетентными органами, а также усиления ответственности за оказание давления на избирателей с целью получения нужного результата голосования, что косвенно может свидетельствовать о признании факта наличия использования административного ресурса в ходе избирательной кампании.

Касательно новинки избирательной кампании, системы электронного голосования, в ходе совместных консультаций представителей БДИПЧ ОБСЕ и Центральной избирательной комиссии Республики Казахстан (ЦИК РК), обе стороны пришли к выводу, что внедрение системы было оправдано, однако не был проведен на достаточном уровне анализ существовавших недостатков и проблем, которые могли возникнуть в результате использования этой системы. В итоге, были разработаны основные направления по улучшению качества работы системы и повышению ее эффективности, с целью ликвидации замеченных недостатков.

Несмотря на Указ Президента Республики Казахстан от 9 сентября 2005 года «О реализации избирательных прав граждан Республики Казахстан», который обязал органы государственной власти обеспечить проведение свободных, честных и конкурентных выборов, в период Президентской кампании 2005 года все же были отмечены нарушения законодательства о выборах, как национального, так и международного.

В целом, избирательная кампания была охарактеризована как удовлетворительная, но вышеуказанные нарушения еще раз свидетельствуют об актуальности регулирования проблемы использования административного ресурса при проведении выборов.

В официальном заявлении ЦИК РК, распространенном после опубликования Итогового отчета БДИПЧ ОБСЕ о результатах выборов Президента Республики Казахстан 2005 года, было указано, что с определенными положениями и недостатками проведенной **избирательной** кампании ЦИК РК согласна и считает необходимым их исправить однако было отмечено, что «некоторые выводы Миссии отличаются чрезмерной и необоснованной критичностью, стремлением придать системный характер отдельным недостаткам и нарушениям, имевшим технический и субъективный характер и замеченным в ограниченном числе избирательных участков» .

Делая ссылку на представителей иных международных организаций, иностранных государств и общественных организаций Республики Казахстан, ЦИК РК сделала акцент на

том, что, по мнению большинства из них, выборы Президента Республики Казахстан 2005 года были «свободными, справедливыми и транспарентными»¹.

Избирательная кампания в Мажилис Парламента 2007 года была ознаменована существенными изменениями в нормативно-правовой базе Республики Казахстан, в том числе и изменениями в Конституции Республики Казахстан и Конституционном законе «О выборах», в части изменения количества депутатов, избираемых в Мажилис, а также структуры формирования состава Мажилиса Парламента.

Однако было отмечено, что не все изменения соответствуют в полной мере международным нормам.

Претензии в части использования административного ресурса в большинстве своем сводились к нарушениям непосредственно в день голосования, на избирательных участках, которые носили скорее единичный и уж никак не системный характер, характеризующиеся субъективным и техническим факторами.

Сохранились некоторые факты предпочтительного отношения к той или иной партии со стороны СМИ, но в целом, освещение выборов со стороны СМИ носило в основном нейтральный характер и не оказывалось предпочтение той или иной политической силе.

Вышеизложенные факты из истории проведения избирательных кампаний в Республике Казахстан свидетельствуют о том, что вопрос правового регулирования использования административного ресурса в период избирательных кампаний демонстрирует положительные тенденции в части уменьшения фактов его использования, однако требует дополнительных мер по усовершенствованию механизма его правового обеспечения.

Литература

1. Колосов В., Туровский Р. - «Итоги губернаторских выборов». - Власть - 1997. - №3. - с.53
2. Заявление Центральной избирательной комиссии Республики Казахстан по Итоговому отчету Миссии БДИПЧ/ОБСЕ по наблюдению за выборами Президента Республики Казахстан, состоявшимся 4 декабря 2005 года

ӘӨЖ 347.965(574)

ҚАЗАҚСТАНДА АДВОКАТУРА АНЫҢ ДАМУ МӘСЕЛЕСІ

Избасарова Ұ.А.

М.Әуезов атындағы ОҚМУ студенті, Шымкент қ.
Ғылыми жетекші - з.ғ.к., доцент Битеміров Қ.Т.

«Демократиялық дамудың жалпыға бірдей танылған заңдылықтары мен біздің қоғамымыздың дәстүрлерін үйлестіре отырып, біз одан әрі де саяси және мемлекеттік құрылыстың қазақстандық моделін жетілдіру жолымен жүре беретін боламыз.»

Қ.Р. Президенті Н.Назарбаевтың Жолдауынан

Қазақстан Республикасындағы адвокатура адамның өз құқықтарын, бостандықтарын сотта қорғауға және білікті заң көмегін алуға мемлекет кепілдік берген және Қазақстан Республикасының Конституциясымен баянды етілген құқығын жүзеге асыруға жәрдемдесуге арналған.

Қазақстан бәсекеге барынша қабілетті 50 мемлекеттің қатарына қосылуын жоспарлап отыруы оның нақты мысалы болып табылады. Осы бастаманы іске асыру үшін бірқатар ауқымды міндеттер қойып, алдағы 10 жылға еліміз бен қоғамымыздың даму перспективаларын белгіледі.

Елбасы Н. Назарбаев 2007 жылдың 28 ақпанында «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» Қазақстан халқына Жолдауында мемлекетте жүргізілетін демократиялық реформалардың